

Radboud Universiteit Nijmegen

Bachelorscriptie Geschiedenis

Peter Janssen

s0854301

Swannekans ende Wilden¹

De inheemse bevolking van Noord-Amerika door de ogen van de
Nederlandse kolonisten in Nieuw-Nederland (1609-1674)

¹ Swannekans was de term waarmee de inheemse bevolking de Nederlandse kolonisten aanduiden, de Nederlanders noemden de inheemse bevolking van Noord-Amerika op hun beurt ‘wilden’.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Methode	11
Betoog.....	15
Conclusie	27
Bibliografie.....	29
Gedrukte bronnen.....	29
Literatuur.....	31

INLEIDING

Zij...brachten ons papegaaien, ballen van katoen, speren en zeer veel andere dingen, die zij ruilden tegen glazen kralen en valkeniersbellen. Zij verhandelden bereidwillig alles dat zij bezaten. Zij waren goed gebouwd, met mooie lichamen en knappe gelaatstrekken... Zij droegen geen wapens en zij kennen ze ook niet, omdat toen ik hen een zwaard toonde, zij het vastpakten bij de snijkant en zichzelf sneden uit onwetendheid. Zij kennen geen ijzer. Hun speren zijn gemaakt van riet... Zij zouden uitstekende bedienden zijn... Met vijftig man zouden we ze allen kunnen onderwerpen en hen alles laten doen wat we willen.

- Christopher Columbus in zijn reisverslag na zijn landing op de Bahamas en het eerste contact met de daar aanwezige inheemse bevolking de Taíno, december 1492.

De Nederlanders verschenen laat op het toneel van de Europese overzeese expansie. De jonge Republiek, die zich nog maar net onafhankelijk verklaard had van katholiek Habsburgs Spanje, ontwikkelde pas aan het begin van de zeventiende eeuw ook koloniale ambities. Deels kwamen deze voort uit de onafhankelijkheidsstrijd met Spanje en deels uit de wens om succesvol commercieel te concurreren met andere Europese grootmachten, zoals Engeland en Spanje, in Azië en Amerika.² De eerste VOC-expeditie naar Noord-Amerika in 1609, geleid door de Engelsman Henry Hudson en zijn schip de Halve Maen, werd verondersteld een Noordwestelijke Passage te vinden naar Oost-Azië. Hoewel dit streven mislukte, ontdekte Hudson wel andere, voordien onbekende, gebieden (nu de huidige staat New York en omgeving), ingeklemd tussen Virginia en Massachusetts, beide territoria die gecontroleerd werden door koloniaal Engeland. Na de oprichting van de WIC in 1621, die in feite optrad als een combinatie van handelsonderneming en oorlogsinstrument, vestigde de Republiek zich definitief in dat gebied met de stichting van verschillende handelsposten en een kolonie met de naam Nieuw-Nederland in 1624, om handel te drijven met de inheemse

---

² Jaap Jacobs, Een zegenrijk gewest: Nieuw-Nederland in de zeventiende eeuw (Amsterdam, 1999), 13.

bevolking, voornamelijk een ruilhandel in bevervellen. De Nederlandse aanwezigheid in Noord-Amerika duurde tot 1674. In dat jaar vond de tweede en definitieve overname van Nieuw-Nederland en de ruil met Suriname plaats door de Engelse kroon.³ Als kolonie begon Nieuw-Nederland als vooruitgeschoven handelspost maar groeide later uit tot een volwaardig onderdeel van de Republiek met in 1674 een bevolking van meer dan tienduizend inwoners die verre van homogeen was.⁴ Nieuw-Nederland was dan ook het schoolvoorbeeld van wat historicus Paul Otto een ‘frontier landscape’ noemt, met drie relatief duidelijk te onderscheiden stadia; ‘first contact’, ‘trade’ en ‘settlement’ die in meer of mindere mate met elkaar overlappen.⁵

Door de afwezigheid van Spanjaarden en Portugezen in Noordwest-Amerika aan het begin van de zeventiende eeuw waren de Engelsen de belangrijkste concurrenten van de Nederlanders.⁶ Daarnaast kwamen de Nederlanders in contact met de inheemse bevolking van Noord-Amerika, contacten die in het begin vooral geïnitieerd werden

---

³ Daniel London geeft in een historiografisch artikel een overzicht en een uitgebreide analyse van hoe historici Nieuw-Nederland gedurende 200 jaar hebben onderzocht en begrepen. Van ‘vergeten’ en ‘mislukte’ buitenlandse kolonie tot een divers en complex onderzoeksveld op zichzelf. Zie: Daniel London, ‘Celebration, Complacency, Critique: New Netherlands Historiography’, *Literature of American History I* (2008). Verder: Russell Shorto, *The Island at the Center of the World: The Epic Story of Dutch Manhattan and the Forgotten Colony that Shaped America* (New York, 2004); Joyce D. Goodfriend, ‘Sex and the City: Relations Between Men and Women in New Netherland’, *Revisiting New Netherland: Perspectives on Early Dutch America* (Leiden, 2005) en Jaap Jacobs, *Een zegenrijk gewest: Nieuw-Nederland in de zeventiende eeuw* (Amsterdam, 1999). Het werk van de Nederlandse historicus Jaap Jacobs is het boek dat veelal verantwoordelijk gehouden wordt voor de hernieuwde belangstelling voor de Nederlandse kolonie.

⁴ De bevolking van Nieuw-Nederland was zeer divers, de helft van de inwoners kwam uit andere gebieden dan de Republiek, er woonden naast Nederlanders, (ruwweg de helft van de bevolking), ook Vlamingen, Duitsers, Engelsen en Fransen. Zie: Russell Shorto, *The Island at the Center of the World: The Epic Story of Dutch Manhattan and the Forgotten Colony that Shaped America* (New York, 2004).

⁵ Paul Otto, *The Dutch-Munsee Encounter in America. The Struggle for Sovereignty in the Hudson Valley* (New York, 2006), 17-18.

⁶ Jacobs, *Een zegenrijk gewest*, 13.

door de behoefte om te handelen (tot ongeveer 1624) maar waar later in de geschiedenis ook andere motieven (zoals landbezit en politieke conflicten) mee gingen spelen. De verschillende stammen Indianen waarmee de Nederlandse kolonisten in Nieuw-Nederland in contact kwamen waren voornamelijk de Mohawks, de Mahicans en de Munsees, woonachtig in de Hudson-vallei, maar ook de Delaware-Indianen die zich ophielden in het gebied van de Delaware-baai.⁷ Daarnaast de Algonquian-Indianen die voornamelijk aan de kust en op Long Island leefden en nauw verbonden waren in taal en cultuur met de Delawares.⁸ Verder naar het noorden trof men de Esopus-Indianen aan en in de buurt van de handelspost Fort Oranje leefden de eerder genoemde Mahicans en de Mohawks. De Mohawks waren de belangrijkste Indianenstam waarmee de Nederlanders te maken kregen (vooral in de tweede helft van de zeventiende eeuw) en behoorden tot Iroquois of de Haudenosaunee, de historisch befaamde confederatie van verschillende Indianenstammen.⁹ De Engelsen kenden ze als de ‘Five Nations’ en later (na 1722) als de ‘Six Nations’, bestaande uit de Mohawk, Onondaga, Oneida, Cayuga, Seneca en de Tuscarora.¹⁰

Studies van Nederlands-Indiaanse contacten in Nieuw-Nederland en zeventiende-eeuws Noord-Amerika zijn in de afgelopen decennia in hoeveelheid en complexiteit toegenomen. Het pionierswerk werd verricht in de eerste helft van de vorige eeuw door historicus Allen W. Trelease. Zijn boek *Indian Affairs in Colonial New York*, gepubliceerd in 1960, is een van de eerste omvattende studies van Indiaans-Europese relaties in zeventiende-eeuws New York.¹¹ Trelease beschrijft de Nederlandse periode na de reis van Hudson in 1609 en de contacten van de kolonisten met inheemse bevolking van Nieuw-Nederland. Zijn werk wordt door veel historici nog altijd geciteerd en gezien als een waardevolle bijdrage aan de historiografie in dit

---

⁷ De Delaware-Indianen was een verzamelnaam voor een groep stammen die zichzelf ‘Lenni Lenape’ noemden, vrij vertaald ‘wij mensen’ of ‘wij echte mensen’.

⁸ Allen W. Trelease, *Indian Affairs in Colonial New York: The Seventeenth Century*, (New York, 1960), 2.

⁹ Gail D. Macleith, *Imperial Entanglements: Iroquois Change and Persistence on the Frontiers of Empire*, (Philadelphia, 2011).

¹⁰ Dean Snow, *The Peoples of America: the Iroquois*, (Oxford, 1996).

¹¹ Trelease, *Indian Affairs*.

onderzoeksveld. Na Trelease verscheen een nieuwe generatie historici ten tonele die een nieuwe, multidisciplinaire aanpak omarmden om zo het cultuurcontact tussen Europeanen en Indianen vanuit het standpunt van de inheemse bevolking te onderzoeken. Wetenschapsgebieden zoals archeologie, etnologie en culturele antropologie werden betrokken bij historisch onderzoek om zo tot nieuwe en meer gedifferentieerde onderzoeksvragen te komen.¹² De Amerikaanse historicus en antropoloog William Starna is een van deze nieuwe historici.¹³ In een recent essay (2003) betoogt Starna dat, wat betreft de stand van zaken van de etno-historische kennis van Nederlands-Indiaanse relaties tot op dat moment, een onfortuinlijke consensus bestaat. In dit essay vraagt hij zich af:

‘How many more times will historians conclude that the Dutch expressed a fundamental lack of curiosity toward their Indian neighbors; that they apparently were tolerant of the natives, and in addition, made no serious attempt to Christianize them; that their inquisitiveness did not reach much beyond their commercial affairs; and that, through it all, the Dutch diligently maintained a pronounced social distance from the wilden (the early modern Dutch word for “savages”) who surrounded them. There is surprisingly

---

¹² Voorbeelden van deze nieuwe kijk op cultuurcontact zijn de volgende historische studies: Gail D. MacLeitch, *Imperial Entanglements Iroquois Change and Persistence on the Frontiers of Empire* (Philadelphia, 2011); het werk van Daniel K. Richter, *Facing East from Indian Country: A Native History of Early America* (Cambridge, 2001); Paul Otto, *The Dutch-Munsee Encounter in America: The Struggle for Sovereignty in the Hudson Valley* (New York, 2006); Benjamin Schmidt, *Innocence Abroad. The Dutch Imagination and the New World, 1570-1670* (Cambridge, 2001) en Donna Merwick, *The Shame and the Sorrow: Dutch-Amerindian Encounters in New-Netherland* (Philadelphia, 2006).

¹³ Ook William Starna vertegenwoordigt dit nieuwe perspectief in zijn nieuwste omvattende boek over de geschiedenis van de Mahican-Indianen waarin hij op een multidisciplinaire manier gebruikt maakt van de vakgebieden geschiedenis, etnologie en archeologie. Zie: William Starna, *From Homeland to New Land: A History of the Mahican Indians, 1600-1830* (New York, 2013).

little disagreement among students of Indian-Dutch relations about these representations.’¹⁴

Starna geeft aan dat er volgens hem te weinig discussie is onder onderzoekers wat betreft de consensus over opvattingen van representaties en beeldvorming van de Nederlanders aangaande de inheemse bevolking van Amerika. Historici, zo betoogt hij, presenteren de Nederlandse kolonisten als zuiver geïnteresseerd in commerciële belangen. Zij vertoonden verder geen enkele interesse of nieuwsgierigheid in hun Noord-Amerikaanse burens, zelfs een desinteresse, die tot uiting kwam in een grote sociale afstand tussen de twee groepen. Daarnaast ondernamen zij geen serieuze pogingen om de inheemse bevolking te bekeren en het christendom te verspreiden. Joyce Goodfriend, professor geschiedenis aan de Universiteit van Denver, heeft uitvoerig geschreven over het onderwerp Nieuw-Nederland met de nadruk op religie en de rol van vrouwen.¹⁵ In een artikel over de historiografie van Nieuw-Nederland merkt zij hetzelfde op als Starna in zijn essay, namelijk het vermeende gebrek aan nieuwsgierigheid en interesse van de Nederlanders ten opzichte van de inheemse bevolking:

‘Though they condescended to familiarize themselves with native customs in order to conduct exchanges of goods in a manner acceptable to the Indians, they never expressed any desire to understand the values of their trading partners.’¹⁶

Wat de grote sociale scheiding tussen kolonist en Indiaan betreft somt antropoloog Nan A. Rothschild een drietal redenen op. In een artikel getiteld ‘De sociale afstand tussen Nederlandse kolonisten en inheemse Amerikanen’ wijt hij de sociale distantie aan drie dingen. Als eerste de matige bekeringsdrang van de

---

¹⁴ William Starna, ‘Assessing American Indian-Dutch Studies: Missed and Missing Opportunities’, *New York History* 84 (2003), 8.

¹⁵ Joyce Goodfriend e.a., *Going Dutch: The Dutch Presence in America 1609-2009* (Leiden/Boston, 2008), Joyce Goodfriend e.a., *Revisiting New Netherland: Perspectives on Early Dutch America* (Leiden/Boston, 2005).

¹⁶ Joyce Goodfriend, ‘Writing/Righting Dutch Colonial History’, *New York History* (1999) 5-28.

Nederlandse kolonisten, in tegenstelling tot in Nieuw-Frankrijk en Nieuw-Engeland bekeerden weinig Indianen zich tot het gereformeerde geloof. Ten tweede het vestigingspatroon van de Nederlanders, ze vestigden zich vooral op redelijke afstand van de Indiaanse nederzettingen, en als derde de afwezigheid van seksueel contact tussen de kolonisten en de vrouwelijke inheemse bevolking.¹⁷

In zijn essay suggereert Starna dat een manier om deze consensus te doorbreken, is om nog gedetailleerder te kijken naar het perspectief van de inheemse bevolking.¹⁸ Ik ben echter van mening dat op de juiste manier kijken naar het Nederlandse perspectief in schriftelijke koloniale Nederlandse bronnen uit zeventiende eeuw ook mogelijkheden biedt om deze consensus in twijfel te trekken. Juist omdat deze bronnen uit de eerste hand het perspectief weergeven van een zeventiende-eeuwse kolonist uit Nieuw-Nederland zijn ze naar mijn mening geschikt om te toetsen of de bovenstaande representaties uit Starna's essay juist zijn of wellicht niet kloppen. Deze bronnen, die in de paragraaf methode verder benoemd en uitgewerkt zullen worden, werden geschreven door personen die in de zeventiende eeuw in Nieuw-Nederland als eerste in contact kwamen met inheemse samenlevingen. Zij maakten hun Noord-Amerikaanse burens op een intieme en persoonlijke manier van zeer dichtbij mee. Men werd een kans geboden een blik te werpen door een geopend venster en een unieke wereld te mogen aanschouwen, (die op dat moment echter al onderhevig was aan fundamentele veranderingen), waarna het venster zich na korte tijd weer sloot. In die korte tijd waren de verschillende kolonisten in Nieuw-Nederland getuige van een bijzondere wereld die op veel vlakken fundamenteel anders was dan de achtergelaten vertrouwde wereld in Europa. Op welke manier de verschillende auteurs de inheemse bevolking beschrijven in de context van religie, beeldvorming en interesse zal in de analyse van de bronnen de meeste aandacht krijgen. Wordt de consensus zoals Starna die beschrijft bevestigd of juist ontkracht door de informatie die te vinden is in de bronnen? Preciezer gezegd, welke beeldvorming hadden, op basis van de bestudering van zeventiende-eeuwse

---

¹⁷ Nan A. Rothschild, 'De sociale afstand tussen Nederlandse kolonisten en inheemse Amerikanen', *One man's trash is another man's treasure*, in: red. A. Van Dongen (Rotterdam, 1995), 189-201.

¹⁸ Starna, 'Assessing American Indian-Dutch Studies', 4-31.

schriftelijke Nederlandse bronnen, Nederlandse kolonisten over de Amerikaanse inheemse bevolking en in hoeverre ondersteunt of bekritiseert deze beeldvorming in deze bronnen de consensus en de representaties waarover Starna spreekt in zijn essay?

Ik zal mij primair richten op drie van vier aannames die Starna in zijn betoog noemt, het fundamenteel gebrek aan nieuwsgierigheid van de Nederlanders in de inheemse bevolking behalve wat financiële en commerciële zaken betrof en de daarmee samenhangende sociale distantie tussen de twee groepen en de matige bekeringsdrang van de Nederlandse kolonisten. Om deze hoofdvraag afdoende te kunnen beantwoorden is een tweetal deelvragen geformuleerd waarin de meest bepalende factoren voor die beeldvorming worden beschreven. Alvorens de situatie ten tijde van Nieuw-Nederland te analyseren zal eerst de vraag gesteld worden hoe de situatie uitzag in de periode voor het bestaan van Nieuw-Nederland. Hoe was de Europese en Nederlandse beeldvorming wat betreft inheemse bevolkingsgroepen voordat zij überhaupt in contact kwamen met de inheemse bevolking van Noord-Amerika? Heeft deze eerdere beeldvorming vervolgens invloed gehad op de latere beeldvorming van de inheemse bevolking in Nieuw-Nederland? Vervolgens zullen de redenen die Rothschild geeft voor de vermeende sociale afstand tussen de kolonisten en de Indianen onder de loep genomen worden. In hoeverre berusten deze redenen op waarheid? Dit is in dit opzicht belangrijk omdat Rothschild's redenen de rest van de aannames die Starna benoemt als het ware incorporeren, zoals het gebrek aan zendingsdrang en het gebrek aan interesse in de inheemse bevolking. Wanneer deze redenen niet kloppen is dit wellicht een aanwijzing dat de vermeende sociale distantie tussen de Nederlanders en hun Amerikaanse burens ook in twijfel getrokken moet worden. Naast de factoren die Starna benoemt in zijn essay, zoals het gereformeerde geloof, de handelsgeest en de sociale distantie en de daarmee samenhangende vermeende 'lage interesse' in de inheemse bevolkingsgroepen waarmee de Nederlanders zo werden gekarakteriseerd en die nader geanalyseerd zullen worden in het vervolg van dit onderzoek, speelden er wellicht nog meer factoren mee in de relatie van de Nederlanders met hun Noord-Amerikaanse burens. Voor de hand liggende factoren zijn hierbij het 'westerse' Europese wereldbeeld en bijvoorbeeld persoonlijke meningen en overtuigingen van de auteurs. De vraag is welke factoren er uit de bronnen zijn te destilleren en zijn deze in overeenstemming met elkaar? Is er overlap of juist verschil in beschrijvingen van auteurs? Resulteerde dit uiteindelijk in

een uniform beeld (van alle Nederlanders over alle Indianen) of waren er verschillen in beeldvorming en in welke mate ondersteunen of bekritisieren ze de heersende consensus?

METHODE

De aanpak van het onderzoek behelst een literatuuronderzoek en een analyse van verschillende primaire bronnen om zo tot een beantwoording van de hoofdvraag te komen. De primaire bronnen zijn zeventiende-eeuwse koloniale documenten afkomstig uit Nieuw-Nederland, onder andere vertaald en gedigitaliseerd door het New Netherlands Research Center.¹⁹ In de archieven van Nieuw-Nederland die bewaard zijn gebleven zijn de verschillende documenten terug te vinden, geschreven door personen met aanzien in de toenmalige Nederlandse kolonie: afgevaardigden van gouverneurs, geestelijken, handelsdiplomaten en andere bestuurslieden. Ze variëren van reis- en handelsverslagen tot brieven en aanverwante geschriften over de kolonie Nieuw-Nederland, haar inwoners en haar omgeving. In hun beschrijvingen van Nieuw-Nederland en haar omgeving roepen deze bronnen een levendig en gevarieerd beeld op van de kolonie en veel zaken eromheen.²⁰ Net zoals het reisverhaal van Columbus waarmee hij in 1492 verslag deed van zijn ‘ontdekking’ van een nieuwe wereld (zie citaat Inleiding), bieden deze documenten een uniek inzicht in cultuurcontact en beeldvorming van Amerikaanse inheemse samenlevingen in zeventiende-eeuws Noord-Amerika door de ogen van de kolonisten in Nieuw-Nederland. In chronologisch opzicht verschillen ze van elkaar maar ze beschrijven allemaal in meer of mindere mate Nederlands-Indiaanse relaties en de cultuur, gebruiken en gewoonten van de verschillende inheemse volkeren waarmee de Nederlanders in contact kwamen. Daarnaast zijn er een aantal bronnen die ook het aspect religie belichten, hieronder vallen onder andere het relaas van Megapolensis, het werk van De Laet en de brief van predikant Jonas Michaëlius.

Door een analyse te maken van de verschillende factoren genoemd in de tweede deelvraag die te vinden zijn in deze verschillende bronnen levert dit hopelijk voldoende informatie op om tot een beantwoording van de hoofdvraag te komen. Uiteraard

---

¹⁹<http://www.newnetherlandinstitute.org/research/new-netherland-bibliography/#primarysources>

²⁰ De bronnen zijn zeventiende-eeuwse koloniale documenten afkomstig uit de archieven van Nieuw-Nederland, onder andere vertaald en gedigitaliseerd door het New Netherlands Research Center. <http://www.newnetherlandinstitute.org/research/new-netherland-bibliography/#primarysources>

impliceert het gebruik van enkel Nederlandstalige bronteksten het risico van het overnemen van een ‘etnocentrische bias’: de neiging om andere culturen te interpreteren met de normen en waarden van de eigen cultuur en deze te gebruiken als een referentiepunt.²¹ Onderwerpen vanuit verschillende kanten en perspectieven belichten is een fundamenteel aspect van historisch onderzoek om een zo veel mogelijk ‘onafhankelijk’ en ‘ongekleurd’ totaalbeeld te krijgen. Tijdens mijn onderzoek zal dit gegeven echter minder van belang en een overkomelijke hindernis zijn aangezien ik mij juist alleen zal richten op het Nederlandse perspectief.

De voor de analyse geselecteerde bronnen zijn in chronologische volgorde:

Een brief van predikant Jonas Michaëlius geschreven vanuit Nieuw-Nederland aan zijn patroon Joannes van Foreest, een magistraat in Hoorn, daterend van 1628. Michaelius was een van de eerste predikanten in Nieuw-Nederland samen met onder andere Johannes Megapolensis. In zijn brief weidt hij uit over religie en zijn pogingen tot bekering van de inheemse bevolking in de kolonie en uit de informatie die hij geeft kunnen zeer waarschijnlijk conclusies getrokken wat betreft percepties van zendingswerk in Nieuw-Nederland.

Nicolaes van Wassenaer, *Historisch Verhael*, (1624-1630). Nicolaes van Wassenaer was arts en chroniqueur uit Amsterdam en begon in 1622 met het uitgeven van het *Historisch Verhael*, een halfjaarlijks blad waarin hij verslag deed van allerlei actuele gebeurtenissen. Hij beschikte over wereldwijde correspondentie en was in het bijzonder geïnteresseerd in de WIC en haar koloniale praktijken in Nieuw-Nederland. Dit resulteerde in een uitgave van het *Historisch Verhael* waarin van Wassenaer beschrijvingen van Nederlandse kolonisten met de inheemse bevolking van Amerika en een van de vroegste beschrijvingen van Nieuw-Amsterdam aan bod laat komen.

Johannes de Laet, *Nieuwe Wereldt ofte beschrijvinghe van West-Indien*, geschreven in de jaren 1625, 1630, 1633 en 1640. Hoewel de Laet zelf nooit in Nieuw-Nederland is geweest was hij een van de ‘Heeren Negentien’, het centrale bestuursorgaan van de

---

²¹ Calvin Martin, ‘The Metaphysics of Writing Indian-White History’, *The American Society for Ethnohistory*, 26/2, (1979), 153-159.

WIC, en mag er gesteld worden dat hij in meer of mindere mate wel op de hoogte was van het reilen en zeilen van de Nederlandse kolonie.

David Pieterszoon de Vries, *Korte Historiae ende journaals aenteyckeninge van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereldts-ronde, als Europa, Africa, Asia, ende Amerika gedaen, 1633-1643 (1655)*. De Vries verhaalt in zijn journaal over verschillende reizen die hij in de eerste helft van de zeventiende eeuw ondernam naar verschillende delen van de wereld. Van belang voor deze scriptie zijn de eerste en de derde reis van de Vries naar Nieuw-Nederland waar hij betrokken raakt bij een onderneming in Nieuw-Nederland en uitvoerig verslag doet van zijn ontmoetingen met de inheemse bevolking.

Harmen Meyndertsz van den Bogaert, *A Journey into Mohawk and Oneida Country, 1634-1635*. Reisverslag van een handelsmissie in Indiaans gebied naar aanleiding van handelsconcurrentie van de Fransen. Harmen Meyndertsz van den Bogaert is arts in Nieuw-Nederland en reist in de winter van 1634/35 samen met twee reisgenoten (Jeronimus de la Croix and Willem Thomassen) naar Indiaans gebied. Zijn reisverhaal is een verslag van de eerste beschrijvingen van het leven van de Mohawk en Oneida-Indianen.

Journael van Nieu-Nederlandt. Beschreven inde Jaeren 1641, 1642, 1643, 1644, 1645 ende 1646, (1647). Het is een handschrift dat de gebeurtenissen in de jaren 1641-1646 beschrijft in de kolonie Nieuw-Nederland. Tezamen met een artikel uit 1966 van de hand van de Nederlandse historicus J. W. Schulte Nordholt geeft het een goed beeld van de opvattingen van een Hollandse kolonist uit deze periode.²² De auteur van het manuscript is onbekend.²³

---

²² J.W. Schulte Nordholt, 'Nederlanders in Nieuw Nederland. De oorlog van Kieft (met als bijlage het 'Journael van Nieu-Nederlandt')', *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, 80 (1966).

²³ Aangezien een groot gedeelte van de tekst echter verhandeld over de Oorlog van Kieft en de handelingen van de gouverneur van Nieuw-Nederland toentertijd door de auteur verdedigd worden is het aannemelijk dat de tekst is geschreven door iemand uit de kringen rond

Johannes Megapolensis, *Een kort ontwerp van de Mahakvase Indiaenen, haer Landt, Tale, Statuere, Dracht, Godes-Dienst ende Magistrature*, (1644). Johannes Megapolensis, (geboren 1603 in Noord-Holland), vertrok in 1642 met zijn familie naar Nieuw-Nederland, eerst naar Nieuw-Amsterdam en later Rensselaerswijck, waar hij diende onder Kiliaen van Rensselaer, mede-oprichter van de WIC en de latere patroon van Rensselaerswijck. Daarnaast was Megapolensis was predikant en preekte in de taal van de Mohawks. In zijn tijd in Nieuw-Nederland schreef hij *Een kort ontwerp* waarin hij uitvoerig verslag doet van de cultuur en leefgewoonten van de Mohawk-indianen.

The Representation of New Netherland, (1650). De auteur is zeer waarschijnlijk Adriaen van der Donck. Het geheel leest als een korte preliminaire schets van zijn latere werk 'Beschryvinge van Nieuw-Nederlant.'

Adriaen van der Donck, *Beschryvinge van Nieuw-Nederlant*. (1655). Op 21-jarige leeftijd werd Adriaen van der Donck voorgedragen en aangesteld als jurist van het partoonschap Rensselaerswijck, gelegen vlakbij Fort Oranje in het noorden van Nieuw-Nederland. In zijn beroemde werk 'Beschryvinge van Nieuw-Nederlant', waaraan hij zijn bekendheid dankt, besteedt van der Donck zeer veel aandacht aan de flora en fauna in Nieuw-Nederland, haar inheemse bevolking en de kolonie zelf.

---

gouverneur Kieft. Schulte Nordholt duid op de mogelijkheid dat het 'de dokter van Hugenoten-afstamming Johannes La Montagne de auteur geweest kan zijn, een vertrouwde medewerker van zowel van Kieft als later van Stuyvesant. Het veelvuldig gebruik van Franse of uit het Frans afgeleide termen zou daarop kunnen wijzen'. Zie: J.W. Schulte Nordholt, 'Nederlanders in Nieuw Nederland. De oorlog van Kieft (met als bijlage het 'Journael van Nieu-Nederlandt')', *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, 80 (1966), 79.

BETOOG

Na de reis van Hudson was de Nieuwe Wereld al lang niet meer 'nieuw'. Ruim honderd jaar eerder was Columbus al geland op de Bahamas en in die tussenliggende periode hadden uiteenlopende reisverslagen en manuscripten waarin het nieuwe werelddeel werd beschreven al hun weg gevonden naar Europa. Het riep allerlei gevoelens op bij toeschouwers in de Oude Wereld, variërend van verbazing en shock tot nieuwsgierigheid en gevoelens van culturele superioriteit. Voordat er überhaupt sprake was van contact tussen inwoners van Europa en inwoners van Amerika hadden Europeanen uiteraard al een soort van notie hoe de 'ander' er uit zal zien. Essentieel is het om hierbij de vraag te stellen welke factoren er wederzijds een rol speelden bij de beeldvorming van inheemse bevolkingen in Noord-Amerika door Europeanen in de zeventiende eeuw. Hoe werd bijvoorbeeld de beeldvorming van Europeanen beïnvloed door hun eigen christelijke wereldbeeld en door verwachtingen, vooronderstellingen en vooroordelen die zij meenamen vanuit Europa?

Europeanen beschikten zij al op voorhand over een groeiende en uiteenlopende kennis over andere landen en culturen. Kennis die zij opgedaan hadden door allerlei ontdekkingsreizen, handelsexpedities en veroveringstochten die de afgelopen eeuwen geïnitieerd waren door verschillende Europese naties. Kruisvaarders en Marco Polo verhaalden in de twaalfde en dertiende eeuw over mystieke dynastieën in het Verre Oosten en Portugese ontdekkingsreizigers verkenden al vroeg in de vijftiende eeuw de verre en exotische kusten van Afrika. Verloren geachte geschriften uit de klassieke oudheid werd tijdens de Renaissance opnieuw ontdekt en samengevoegd met Bijbelse precedentes uit het Oude en Nieuwe Testament en mondelinge verhalen uit de middeleeuwen. Naast het hele spectrum aan godsdiensten die verschilden van het christendom en politieke systemen anders dan in Europa, omvatte deze collectieve kennis van de zestiende-eeuwse Europeaan ook mythische en archetypische menselijke wezens waarvan werd gedacht dat zij woonden in verre onontdekte landen. Hieronder vielen bijvoorbeeld kannibalen, cyclopen en wezens met het lichaam van een mens en

het hoofd van een dier.²⁴ Al deze kennis mondde tenslotte uit in een caleidoscopische waaier van gedachtes, vooroordelen, veronderstellingen over het uiterlijk, het karakter en de gewoontes van de ‘ander’ en schiep op voorhand de manier waarop Europeanen van voor 1492 de ‘ander’ zagen, veelzijdig in allerlei soorten, maten en kleuren maar altijd duidelijk anders dan henzelf en daarom, in de meeste gevallen, beschouwd als inferieur.²⁵

Tijdens deze periode van het eerste contact met de inheemse bevolking in Noord-Amerika, belichaamden de Europeanen dus de idealen en overtuigingen van vroegmodern Europa en de transitie van een middeleeuws wereldbeeld naar een modern wereldbeeld. Toch neigden zij erna bij ontmoetingen met inheemse bevolkingsgroepen hen te zien in het licht van een wereldbeeld dat veelal nog geïnspireerd was door allerlei middeleeuwse mythologie.²⁶ Daarnaast beïnvloedde de Opstand als politiek conflict de representatie van Amerika vanaf de late 1560's tot de ver in de zeventiende eeuw. De Nederlanders zagen inheemse bevolkingsgroepen, niet alleen in Noord-Amerika maar ook in Zuid-Amerika en Brazilië, door de lens van de Tachtigjarige Oorlog (1568–1648).²⁷ De propaganda van de zogeheten ‘Leyenda Negra’ (Zwarte Legende) had grote invloed op de beeldvorming in de Republiek over de Nieuwe Wereld. De Spanjaarden, als katholieke vijanden van de Republiek, werden afgeschilderd als verraderlijk, moordlustig, wreed en hebberig in hun zoektocht naar goud in de beide Amerika's waar ze meedogenloos en nietsontziend de inheemse bevolkingsgroepen onderdrukten en tot slavernij dwongen. De ‘Leyenda Negra’ had wijdverspreide gevolgen voor het beeld dat men had in de Republiek van de Amerikaanse inheemse bevolking, de Indianen werden gezien als in essentie onschuldige slachtoffers van de Spaanse tirannie in de Nieuwe wereld, vergelijkbaar met de Nederlandse rebellen die onderdrukt werden door Spanje in hun thuisland.

---

²⁴ James Axtell, *Natives and Newcomers. The Cultural Origins of North America*, (New York/Oxford, 2001), 18.

²⁵ Axtell, *Natives and Newcomers*, 19.

²⁶ Otto, *The Dutch-Munsee Encounter*, 16.

²⁷ Mark Meuwese, *Brothers in Arm, Partners in Trade. Dutch-Indigenous Alliances in the Atlantic World 1595-1674* (Leiden, 2012).

De Europeanen, waaronder de Nederlanders, leunden dus sterk op middeleeuwse ideeën om de inheemse bevolking waarmee zij in contact traden te categoriseren maar brachten tegelijkertijd moderne Europese structuren en ideeën mee die zij de inheemse bevolking trachten op te leggen. Daarnaast speelden zoals gezegd de ontwikkelingen van de Tachtigjarige Oorlog ook mee. De Nederlanders die als eerste de inheemse bevolking ontmoetten, vormden dus al vrij snel meningen over hen en bedachten verschillende uitdrukkingen om ze aan te duiden zoals heiden, inwoner en Indiaan. De meest gebezigde term was echter ‘wilden’.²⁸

Volgens historicus Jaap Jacobs waren verbazing en afschuw de belangrijkste kenmerken van de vroege beschrijvingen van de Indianen.²⁹ Gedeeltelijk is deze beeldvorming duidelijk terug te zien in de bronnen, Michaëlius, van der Donck, de Rasiere, de Laet en de auteur van *Journal van Nieuw-Nederlandt* spreken allen in meer of mindere mate in een negatieve en neerbuigende toon over de inheemse bevolking. Volgens van der Donck waren de meeste Indianen ‘slecht en onnoosel’, ‘seer wraekgierigh en halsterrigh’.³⁰ Ook waren ze ongeschikt om als slaven te dienen: ‘tot swaren langdurigen arbeydt die slaefachtigh magh schijnen, zijn sy voornelijck het mansvolck gants onwilligh’.³¹ Zijn beschrijvingen komen sterk overeen met wat hij eerder schreef in *The Representation of New Netherland*.³² Hierin karakteriseert van der Donck ze als ‘geniepig’ en ‘slonzig’ maar prijst ze daarna wel in hun vaardigheid om

---

²⁸ In veel vertaalde Nederlandse bronnen naar het Engels werd dit nogal onbeholpen vertaald met 'wild men' of het zeer degeneratieve 'savages'. De term wilden had voor de zeventiende-eeuwse Nederlanders niet noodzakelijk racistische connotaties. In plaats daarvan karakteriseerde het begrip de staat waarin de Indiaanse samenlevingen zich bevonden (primitief en onbeschaafd) in vergelijking met de staat van de toenmalige Westerse beschaving (beschaafd en geavanceerd).

²⁹ Jacobs, *Een zegenrijk gewest*, 54.

³⁰ Adriaen van der Donck, *Beschryvinge van Nieuw-Nederlant* (1655) 68, in: Jaap Jacobs, *Een zegenrijk gewest. Nieuw-Nederland in de zeventiende eeuw* (Amsterdam, 1999) 54.

³¹ Van der Donck, *Beschryvinge*, 52, in: Jacobs, *Een zegenrijk gewest*, 54.

³² Adriaen van der Donck, *The Representation of New Netherland*, (1650), in: *Narratives of New Netherland 1609-1664*, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909), 285-352.

allerlei soorten ontberingen te doorstaan.³³ Verderop in zijn tekst komen we wederom dezelfde ambivalentie tegen. Van der Donck noemt de Indianen ‘van nature zeer bescheiden, simpel en onervaren’ maar ‘in hun handelingen hoogstaand, doortastend en snel in het begrijpen en leren van dingen.’³⁴ Ze zijn niet oprecht als soldaten maar ‘verraderlijk en doortrapt’ met ‘een verlangen naar wraak dat aangeboren lijkt te zijn.’³⁵

Paradoxaal genoeg besteed van der Donck in Beschryvinge van Nieuw-Nederlant echter zeer veel aandacht aan de cultuur en leefgewoonten van de Indianen; hij spreekt in lange passages op een redelijke neutrale toon uitgebreid en gedetailleerd over zeer veel verschillende zaken die onder andere te maken hebben met het levensonderhoud, religie en man-vrouw verhoudingen van de Indianen. Hij beheerste in elk geval een of meerdere Indianentalen in beperkte mate en bracht periodes door in dorpen van de Mahicans en de Mohawks.³⁶ Dit impliceert, hoewel ambivalent, wel een duidelijke interesse in de cultuur van de inheemse bevolking vanuit zijn persoon. De Laet geeft in zijn werk ‘Nieuwe Wereldt ofte beschrijvinghe van West-Indien’ korte beschrijvingen van de inheemse bevolking, hij omschrijft het uiterlijk, de eet- en leefgewoonten en nog verscheidene andere dingen.³⁷ Het karakter van de Indianen beschreef hij, net als van der Donck, veelal ook in negatieve termen. Een bepaalde Indianenstam vond hij bijvoorbeeld ‘gantsch niet arbeydtsaem’, omschreef hij als ‘seer snode dieven’ en ‘quat volck’.³⁸ ‘Net zoals de meeste barbaren’, vond hij ze ‘wantrouwig en afschrikwekkend, dorstig naar wraaklust en wispelturig.’³⁹ Uiteraard is dit informatie uit de tweede hand, de Laet is zelf nooit in de Nieuwe Wereld geweest, maar ook uit bronnen van auteurs (zoals van der Donck) die wel zelf in Nieuw-

---

³³ Van der Donck, *The Representation*, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 300.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, 301.

³⁶ Edwin Gentzler, *Translation and Identity in the Americas: New Directions in Translation Theory*, (Oxon/New York, 2008), 16.

³⁷ Johannes de Laet, *New World, 1625, 1630, 1633, (1640)*, in: *Narratives of New Netherland 1609-1664*, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909), 57-58.

³⁸ Johannes de Laet, *Nieuwe Wereldt ofte Beschrijvinghe van West-Indien*, uit veelerhande *Schriften ende Aen-teekeningen van verscheyden Natien*, (1625), 88, In: Jacobs, *Een zegenrijk gewest*, 54.

³⁹ De Laet, *New World*, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 58.

Nederland geweest zijn en persoonlijk contact met Indianen hebben gehad, klinken soortgelijke geluiden. Isaac de Rasiere vond de Indianen die hij tegenkwam ook ‘seer hertsinnich tegeen die se hatich sijn, vret van naturen, tot vriheyt soo geincleynert, dat se door geen middelen tot arbeyt te brengen en sijn’,⁴⁰ Ook in het Journael van Nieu-Nederlandt komen we dergelijke ambivalente uitspraken tegen: ‘D’Indianen sijn van de ordinarij Statuij, sterck ende breet van schouderen, van Coleur als Olijven, licht ende veerdich te voet, van een Subtile geest, van weijnich woorden, die bij haer eer wel overleijt werden, geveijnst, Verraders, Wraeckgierich, stout ende opstinaet om haer selven te verweeren, in tijt van noot seer geresolveert te sterven, Schijnen alle pijnen diemen haer aendoet te verachten, sonder eens te sughten.’⁴¹ De predikant Michaëlius schreef over de Mahicans: ‘Ik vind ze in alle opzichten barbaars en wild, vreemd tegenover alle vormen van fatsoenlijkheid, ongeciviliseerd en dom, vakkundig in al het kwaad en goddeloosheid, kwaadaardige wezens, die niemand anders dienen dan de duivel... Zij bedienen zich van zoveel hekserij, tovenarij en occulte praktijken dat zij nagenoeg niet onder controle te houden zijn. Ze zijn diefachtig en verraderlijk als ze lang zijn en in al hun wreedheid zijn ze alles wel beschouwd onmenselijk, meer dan barbaars’.⁴²

Zijn woorden staan samen met die van van der Donck, de Rasiere, de Laet en de auteur van Journael van Nieu-Nederlandt in sterk contrast met de beschrijvingen van de Vries en Megapolensis, zoals we later zullen zien. Van de bestudeerde bronnen is het journaal van de Vries het meest interessant in het opzicht dat het in toon en beschrijving vrij sterk afwijkt van de rest. De Vries verhaalt in zijn werk over drie reizen die hij ondernam naar de Nieuwe Wereld. Hij raakt begin jaren dertig van de zeventiende eeuw betrokken bij de oprichting van een patroonschap aan de Hudson-rivier op Staten-Eiland, genaamd Swanendael. Deze kolonie was echter geen lang leven beschoren, al naar korte tijd bereikt de Vries het bericht dat plaatselijke Indianen na een conflict met

---

⁴⁰ Isaack de Rasiere, Brief aan Samuel Blommaert, 1628, in: Jacobs, Zegenrijk gewest, 54.

⁴¹ Journael van Nieu-Nederlandt. Beschreven inde Jaeren 1641, 1642, 1643, 1644, 1645 ende 1646, (1647) 2.

⁴² Jonas Michaëlius, Brief aan Joannes van Foreest, magistraat in Hoorn, 1628, in: John Franklin Jameson, Narratives of New Netherland 1609-1664, (New York, 1909) 126-127.

de kolonisten de gemeenschap volledig verwoest hebben. Na het horen van dit nieuws vertrekt de Vries onmiddellijk naar Nieuw-Nederland en aldaar aangekomen heeft hij contact met de Indianen die verantwoordelijk waren voor de vernietiging van de nederzetting waarna er na lange en voorzichtige diplomatieke gesprekken Swanendael weer opnieuw word opgebouwd. Zijn tweede reisverslag is van minder belang aangezien de Vries zich dan voornamelijk ophoud in de Caraïben en een lange passage schrijft over Caribische Indianen, een passage die hij echter, zonder dat hij het vermeld, bijna letterlijk gekopieerd van eerder werk van De Laet.⁴³ Dit gegeven herhaalt zich in het reisverslag van de derde reis die de Vries onderneemt naar Nieuw-Nederland. Opnieuw geeft hij een beschrijving van het land, haar omgeving en haar bewoners maar opnieuw zijn het niet zijn eigen woorden. Een groot gedeelte is afkomstig uit het werk van Megapolensis, 'Een kort ontwerp'.⁴⁴ De reden waarom de Vries deze passages toevoegde is niet geheel duidelijk, wellicht getuigt het van interesse van zijn kant voor de Indiaanse samenlevingen of misschien beseft de Vries dat zijn lezers, nieuwsgierig naar het exotische en onbekende, hierin ook wel geïnteresseerd zouden zijn. De fragmenten die daarna volgen zijn wel van zijn eigen hand en verhandelen over de Indianen die woonachtig zijn in de buurt van Fort Amsterdam. Uit de verslagen van de Vries kan geconcludeerd worden dat hij veel plaats inruimt voor beschrijvingen van de cultuur van verschillende groepen Indianen. Hoewel verscheidene gedeeltes van zijn tekst gebaseerd zijn op het werk van anderen (Megapolensis en De Laet) besteed hijzelf ook in ruime mate aandacht aan een cultuuranalyse van de inheemse bevolking.⁴⁵ Hij beschrijft uitgebreid uiteenlopende cultuurfenomenen van de Indianen waarmee hij in contact komt, van eet- en kleedgewoonten en man-vrouw verhoudingen tot

---

⁴³ De Laet, Nieuwe Wereldt.

⁴⁴ Johannes Megapolensis, Een kort ontwerp van de Mahakvase Indiaenen, haer Landt, Tale, Statuere, Dracht, Godes-Dienst ende Magistrature, (Alkmaar, 1644).

⁴⁵ De opname van de fragmenten van Megapolensis in het verslag van de Vries kan verklaard worden uit het feit dat op dat moment (halverwege de zeventiende eeuw) de kennis van de Indiaanse culturen nog vrij klein was en de Vries die aanvullende informatie van Megapolensis graag meenam.

begrafenisrituelen en oorlogvoering.⁴⁶ De toon van de Vries is neutraal en de passages geven daadwerkelijk de indruk dat er getracht wordt de cultuur van de inheemse bevolking op een realistische manier weer te geven. In dit opzicht kan de Vries kan geen gebrek aan nieuwsgierigheid verweten worden. In zijn hele journaal zijn er nauwelijks opmerkingen te vinden over Indianen die negatief of denigrerend zijn. Onbegrip en superioriteitsgevoelens zijn niet aanwezig bij de Vries, iets dat we bijvoorbeeld wel zagen in het journaal van van der Donck en De Laet. Interessant is dit gegeven in dit opzicht omdat de Vries voldoende redenen had om de Indianen te wantrouwen of zelf ronduit te haten vanwege het mislukken van zijn patroonschap en nederzetting Swaenendael. Ondanks al zijn tegenspoed tijdens zijn tijd in Nieuw-Nederland is hij nooit wraakzuchtig of haatdragend tegenover de Indianen, dit ondanks de moord op zijn mensen en de verwoesting van Swaenendael. De Vries is uiterst goedgezind ten opzichte van de rol van de Indianen in het tragische gebeuren en hij legt alle schuld bij de Nederlandse autoriteiten. Hij verwijt hen de dood van zijn personeel ‘door kortzichtige en onnozele acties van Nederlandse kant waarvoor bevelhebber Giles Osset (of Hosset) toentertijd verantwoordelijk was’.⁴⁷ Het enige ‘negatieve’ waar de Vries op te betrappen is, is dat hij de Indianen op een gegeven moment in zijn journaal ‘zeer wraakzuchtig noemt, een aard vergelijkbaar met de Italianen.’⁴⁸ Hetzelfde geldt voor Megapolensis, ook zijn beschrijvingen van Indianen zijn redelijk neutraal en hij toont een grote interesse in de Indianen die zijn woonplaats Rensselaerswijk omringen.⁴⁹ Hij verschilt in dit opzicht sterk met zijn collega Michaëlius. Een belangrijk punt is verder dat hij moeite doet om de taal van de Mohawks te begrijpen; hij stelt een

---

⁴⁶ David Pieterszoon de Vries, *Korte Historiae ende journaals aenteyckeninge van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereldts-ronde, als Europa, Africa, Asia, ende Amerika gedaen, 1633-1643 (1655)*, in: *Narratives of New Netherland 1609-1664*, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909), 216-218, 220-225.

⁴⁷ De Vries, *Korte Historiae ende journaals aenteyckeninge*, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 214.

⁴⁸ *Ibidem*, 217.

⁴⁹ Johannes Megapolensis, *A Short Account*, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 173-180.

beknopte woordenlijst op en preekt in de taal van Mohawks.⁵⁰ De stelling van Jaap Jacobs dat de houding van de Nederlanders neerbuigend was tegenover de indianen gaat dan ook maar half op.

Als we vervolgens kijken naar een ander punt dat Starna benoemt in zijn essay, religie, zien we dat we door bronanalyse hier ook een aantal dingen over kunnen zeggen. Zendingswerk was ook voor protestanten een van de belangrijkste legitimaties voor kolonisatie in de vroegmoderne tijd. Aan het eind van de zestiende eeuw opperde de Antwerpse koopman Willem Usselinckx het idee van een verenigde compagnie voor de Nederlandse kolonisatie van overzeese gebieden en het bestrijden van de Spanjaarden. Nog belangrijker voor hem echter was de verbreiding van de gereformeerde religie.⁵¹ De WIC zoals die later werd opgericht week echter aanzienlijk af van zijn Usselinckx' ideeën. Handel en kaapvaart, die in de ogen van de Nederlandse kooplieden hogere winstmogelijkheden boden, kwamen op de eerste plaats te staan.⁵² Toch verdween de verspreiding van de gereformeerde religie niet compleet naar de achtergrond. In vroege discussies over de oprichting van de WIC en in instructies die de WIC later meegaf aan haar bestuurders in Nieuw-Nederland zijn kwesties zoals religie, verspreiding van het christendom en het bekeren van de inheemse bevolking duidelijk aanwezig.⁵³ De eerste predikanten waren serieus wat betreft de plannen om de inheemse bevolking op te nemen in de visie van de WIC om het christendom te verspreiden als onderdeel van de grotere handelsmissie in Noord-Amerika. Bij de uitvoering van deze plannen liepen zij echter tegen verschillende obstakels op, onder andere de taalbarrière die communicatie lastig maakte, een onbekende cultuur en veel weerstand tegen christelijke denkbeelden binnen de inheemse bevolkingsgroepen. De taalbarrière zal zeker een drempel zijn geweest in de pogingen van de twee groepen om tot een nadere kennismaking en uitwisseling van culturele en sociale informatie te komen. Uit het relaas van Megapolensis en van der Donck waarin op vrij abstracte wijze verslag wordt

---

⁵⁰ Ibidem, 172, 178.

⁵¹ Jacobs, Een zegenrijk gewest, 61.

⁵² Ibidem.

⁵³ Paul Otto, 'Intercultural relations between Native Americans and Europeans in New Netherland and New York.', in: Hans Krabbendam, e.a., *Four Centuries of Dutch-American Relations, 1609-2009*, (Amsterdam/New York, 2009), 183.

gedaan van de religie van de Indianen blijkt echter dat dit geen onoverkomelijk probleem moet zijn geweest, in ieder geval minder dan er door andere auteurs gesteld wordt.⁵⁴ In 1657 werd in de bestuurskamer van de WIC tenslotte besloten dat het bekeren van de inheemse bevolking nutteloos was zolang zij niet deelnemer waren van een grotere sociale gemeenschap. Met andere woorden, zolang er van acculturatie niet voldoende sprake was, werd Nederlandse religieuze bekering in Noord-Amerika in de ijskast gezet.⁵⁵

J.W. Schulte Nordholt stelt in zijn artikel 'Nederlanders in Nieuw Nederland' dat het mislukken van het evangelisatie vooral het gevolg was doordat het de Nederlanders schortte aan zendingsdrang.⁵⁶ Echter hoewel bekeringsactiviteiten niet prominent aanwezig waren in Nieuw-Nederland en weinig resultaten opleverde, is het onjuist om te stellen dat de Nederlanders geen belang stelden in het verspreiden van het christendom. Uit de geraadpleegde bronnen blijkt dat het niet schortte aan zendingsdrang, verschillende fragmenten in teksten aan de hand van onder andere Michaëlius, Megapolensis en De Laet geven aan dat er zeer zeker een interesse bestond in de evangelisatie van de inheemse bevolking en zij zich daarvoor ook expliciet sterk maakten door bekeringspogingen te ondernemen. Megapolensis onderwees bijvoorbeeld als predikant de Mohawks in hun eigen taal.⁵⁷ De Laet twijfelt er niet aan, hoewel hij de inheemse bevolking afschildert als barbaren, dat zij door in contact te komen met christenen vervuld kunnen worden van beschaafde normen en waarden en de gereformeerde religie. Dit helemaal wanneer zij tussen welgemanierde kolonisten geplaatst worden die hen gewend kunnen laten raken aan het echte geloof en de structuur van een beschaafd leven.⁵⁸ Michaëlius is ongeveer eendezelfde mening toegedaan; men moest zich om het missiewerk succesvol te doen zijn, zich als eerste richten op de Indiaanse kinderen omdat het bekeren van de volwassenen een brug te ver was. Van jongs af aan zouden kinderen bij hun ouders moeten worden weggehaald en

---

⁵⁴ Megapolensis, Een kort ontwerp, 177-178, in: Jacobs, Een zegenrijk gewest, 53.

⁵⁵ Fred van Lieburg, 'The Dutch and there Religion.', in: Krabbendam, e.a., Four Centuries, 156.

⁵⁶ Schulte-Nordholt, 'Nederlanders in Nieuw-Nederland', 52.

⁵⁷ Megapolensis, A Short Account, in: Jameson, Narratives of New Netherland, 178.

⁵⁸ De Laet, New World, in: Jameson, Narratives of New Netherland, 58.

op een andere plaats een christelijke opvoeding krijgen. Vervolgens konden zij later terugkeren naar hun stam en op hun beurt de rest van de stamleden overtuigen zich te bekeren tot het christendom.⁵⁹ Zijn ideeën waren echter lastig uit te voeren omdat ‘de ouders een grote affectie hebben voor hun kinderen en zeer onwillig zijn om van hen te scheiden’. Mocht dit wel lukken dan bestond er naderhand een grote kans dat de kinderen door hun ouders werden teruggehaald of zelf al waren weggelopen.⁶⁰ Toch behoud Michaëlius een rotsvast geloof in de bekering van de inheemse bevolking ondanks alle door hem opgesomde obstakels. Hij was bijvoorbeeld een van de eerste protestantse geestelijken die de aanbeveling deed om de Indianen in hun eigen taal te onderwijzen.⁶¹

Naast het onderwerp religie is er wat betreft de vermeende sociale afstand tussen de Nederlanders en de Indianen ook een aantal kanttekeningen te maken. Megapolensis beschrijft in ‘Een kort ontwerp’ het gedrag van Indiaanse vrouwen en zegt het volgende erover: ‘De vrouwen zijn uitermate verslaafd aan hoereren, zij slapen met mannen voor de prijs van een, twee of drie shillings, en de Nederlanders zoeken hun contact zeer veel op.’⁶² Ook Nicolaes van Wassenaer spreekt in zijn verslag veelvuldig over seksuele contacten tussen kolonisten en Indianen.⁶³

Uit deze woorden van Megapolensis en van Wassenaer blijkt dat er regelmatig (seksueel) contact moet zijn geweest tussen de Nederlandse kolonisten en Indiaanse vrouwen. Dit lijkt niet te stroken met de sociale distantie waarover gesproken wordt in de consensus en ook niet met de uitspraak van Rothschild, die in de afwezigheid van seksueel contact tussen de kolonisten en de vrouwelijke inheemse bevolking juist een belangrijke reden zag voor deze sociale distantie. Verderop in zijn verslag beschrijft Megapolensis een doorsnee ontmoeting met een Indiaan in Nieuw-Nederland. ‘Hoewel zij erg wreed zijn tegenover hun vijanden, zijn zij erg vriendelijk toe naar ons en hebben

---

⁵⁹ Michaëlius, Brief aan Joannes van Foreest, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 128.

⁶⁰ *Ibidem*, 128-129.

⁶¹ Benjamin Schmidt, *Innocence Abroad. The Dutch Imagination and the New World, 1570-1670*, (Cambridge, 2001) 215.

⁶² Megapolensis, *A Short Account*, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 174.

⁶³ Nicolaes van Wassenaer, *Historisch Verhael, (1624-1630)*, in: *Narratives of New Netherland 1609-1664*, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909), 81.

wij geen angst voor hen. Wij gaan samen met hen de bossen in, waar we elkaar ontmoeten, soms op een uur of twee loopafstand van huizen en we denken er niet meer of minder van dan als we een ontmoeting zouden hebben met een christen. Zij slapen ook bij ons, in onze kamers voor onze bedden.⁶⁴ Ook onder andere omstandigheden schijnen Nederlandse kolonisten ontmoetingen gehad te hebben met Indianen. Isaack de Rasieres verhaald over de jacht op kalkoenen die Nederlanders regelmatig samen met Indianen ondernamen.⁶⁵ Veel individuen in de geschiedenis van Nieuw-Nederland leerden Indiaanse talen spreken of in ieder geval een paar woorden handelsjargon en vele verkregen een sympathieke belangstelling voor de Indiaanse cultuur waarmee zij geconfronteerd werden.⁶⁶ Adriaen van der Donck sprak zoals eerder gezegd minimaal een Indianentaal redelijk en Megapolensis preekte bijvoorbeeld in zijn tijd in Rensselaerswijk in de taal van de Mohawks.⁶⁷ Veel Nederlandse kolonisten namen ook fysiek dingen over van de Indianen zoals landbouwkundige technieken en het planten van maïs en pompoenen.⁶⁸

Deze bronfragmenten spreken opnieuw de consensus tegen die er heerst wat betreft de grote sociale scheiding tussen kolonist en Indiaan en het gegeven dat de Nederlanders alleen geïnteresseerd waren in handel drijven. Hoewel niet helemaal duidelijk wordt in welke mate deze ontmoetingen plaatsvonden, is het zeker dat er sprake is geweest van open sociaal contact tussen Nederlandse kolonisten en de inheemse bevolking die niet berustte op handelsmotieven. De enige bron die naar mijn mening wel duidelijk de consensus ondersteunt wat Nederlandse percepties betreft, is het reisverslag van Harmen Meyndertsz van den Bogaert.⁶⁹ Zijn reis is uitzonderlijk, slechts zelden begaven de Nederlandse kolonisten zich ver in het woongebied van de

---

⁶⁴ Megapolensis, *A Short Account*. in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 175.

⁶⁵ De Rasieres, *Brief aan Samuel Blommaert*, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 115.

⁶⁶ Otto, 'Intercultural relations', in: Krabbendam, *Four Centuries*, 183.

⁶⁷ Megapolensis, *A Short Account*, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 178.

⁶⁸ T. Burke, *Mohawk Frontier: the Dutch Community of Schenectady, New York, 1661-1710* (New York, 1991) 147-150.

⁶⁹ Harmen Meyndertsz van den Bogaert, *A Journey into Mohawk and Oneida Country, 1634-1635*, in: *Narratives of New Netherland 1609-1664*, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909), 135-157.

Indianen. Zijn gebrekkige geografische kennis van het gebied en de verbaasde reactie van de Indianen die hij ontmoet, ondersteunen hier het gegeven dat het contact tussen de kolonisten en de Indianen voornamelijk plaats vond aan de randen van Nieuw-Nederland. Hoewel zijn verslag zakelijk is, de redenen voor zijn reis naar het dorp van de Mohawks in eerste instantie handelsmotieven zijn en hij weinig interesse lijkt te tonen voor zijn omgeving, beschrijft hij toch in enkele passages gedetailleerd belevissen van Indianen die hij tegenkomt op weg naar het dorp van de Mohawks, waaronder een genezingsritueel en een duiveluitdrijving.⁷⁰ In deze fragmenten lijken we toch iets van interesse en nieuwsgierigheid terug te zien.

---

⁷⁰ Van den Bogaert, *A Journey*, in: Jameson, *Narratives of New Netherland*, 146, 152-153.

CONCLUSIE

In bijna alle bronnen overheerst, niet verrassend, een Nederlands (Europees) perspectief. De Nederlanders vertrokken, beïnvloed door een christelijk (middeleeuws) wereldbeeld en de tijdsgeest van een vroegmodern Europa, met allerlei vooronderstellingen en vooroordelen wat betreft andere bevolkingsgroepen naar de Nieuwe Wereld. Wat opvalt is dat, hoewel een eurocentrische houding tegenover de inheemse bevolking overheerst, de meeste auteurs interesse tonen voor de Indiaanse cultuur, dat verder gaat dan commerciële aspecten. Verschillende bronnen geven een groot aantal beschrijvingen over uiteenlopende zaken met betrekking tot de cultuur van de Indianen, zoals klee- en eetgewoonten, man-vrouw verhoudingen, genezing- en begrafenisrituelen en huisvesting. Het zijn gedetailleerde beschrijvingen die alleen opgetekend kunnen worden indien de auteur zich verdiept in de cultuur van de ander. De redenen achter de interesse van de auteurs hoeft echter niet altijd pure nieuwsgierigheid of interesse te zijn, behalve in het geval bij De Vries waarvan in mijn opzicht wel vaststaat dat hij in dit verhaal zich echt interesseerde voor de inheemse bevolking waarmee hij in contact kwam en zich vrijwel niet liet leiden door vooroordelen of onwetendheid. Helaas is nieuwsgierigheid of een gebrek daaraan een zeer lastig te meten begrip. Een auteur die nauwelijks aandacht besteed aan de Indiaanse cultuur kan niet per definitie een gebrek aan nieuwsgierigheid of interesse verweten worden, hieraan kunnen ook andere redenen ten grondslag liggen. Men moet bijvoorbeeld in het achterhoofd houden dat voor bepaalde auteurs het belang gold dat zij de kolonisatie wilden bevorderen. Dit gaat op in het geval van Van der Dock, in zijn beschrijving wordt Nieuw-Nederland als gebied positief afgeschilderd. Echter door de uitgebreide aandacht die hij besteedt aan ook het beschrijven van de Indiaanse cultuur in Nieuw-Nederland is het aannemelijk dat hij ook oprecht geïnteresseerd was in de inheemse bevolking, los gezien van het feit dat hij natuurlijk wist dat zijn lezers dit ook interessant zouden vinden.

Vraagtekens zijn er ook te plaatsen bij de redenen die Rothschild opnoemt om de sociale distantie tussen de Nederlanders en de Indianen te verklaren. Uit de bronnen

blijkt dat er geen sprake is van een matige bekeringsdrang, de motivatie tot evangelisatie was in Nieuw-Nederland was duidelijk wel aanwezig. Het eindresultaat (het aantal bekeerde Indianen) was echter door allerlei omstandigheden niet bevredigend waardoor de suggestie wordt gewekt alsof de Nederlanders geen belang stelden in het verspreiden van het gereformeerde geloof. Daarnaast duiden verschillende bronfragmenten op het feit dat de Nederlanders naast hun handelscontacten ook andere contacten onderhielden met de inheemse bevolking. Aangezien uit de bronnen blijkt dat twee van de drie redenen (de matige missiedrang en het seksuele contact) die Rothschild opnoemt, geheel of gedeeltelijk niet kloppen is dit wellicht een aanwijzing dat de vermeende sociale distantie tussen de Nederlanders en hun Amerikaanse burens ook in twijfel getrokken moet worden of dat er in ieder geval met meer nuance naar gekeken moet worden.

Toch kan er in mijn opzicht aangenomen worden, afgaande op de geanalyseerde bronnen, dat er ook van een fundamenteel gebrek aan nieuwsgierigheid ten opzichte van de inheemse bevolking zoals dat naar voren komt uit de consensus geen of in ieder geval veel minder sprake is geweest. Concluderend kan men ook stellen dat er genuanceerder gekeken moet worden naar de percepties van de Nederlandse kolonisten in Nieuw-Nederland. Dit is mogelijk door zoals Starna al suggereerde gedetailleerder te kijken naar het perspectief van de inheemse bevolking en vanuit hun oogpunt de vermeende sociale distantie ten opzichte van de Nederlanders onder de loep te nemen. Daarnaast kan ook de reikwijdte van het onderzoek vergroot worden door ook te kijken naar de percepties en beeldvorming die andere koloniale machten (bijvoorbeeld Engeland en Frankrijk) in zeventiende-eeuws Noord-Amerika hadden. Een vergelijking met de beeldvorming en percepties van de Nederlanders zou wellicht nieuwe perspectieven en inzichten bieden. Een vervolgonderzoek zou zich bijvoorbeeld bezig kunnen houden met de vraag waarin de beeldvorming van de Nederlandse kolonisten verschilde wat betreft de inheemse bevolking met de beeldvorming die andere koloniale machthebbers, zoals Engeland en Frankrijk, in zeventiende-eeuws Noord-Amerika hadden ten opzichte van de inheemse bevolking waarmee zij in contact kwamen.

Bibliografie

Gedrukte bronnen

Adriaen van der Donck, Beschryvinge van Nieuw-Nederlant (1655).

Adriaen van der Donck, The Representation of New Netherland, (1650), in: Narratives of New Netherland 1609-1664, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909) 285-352.

David Pieterszoon de Vries, Korte Historiael ende journaals aenteyckeninge van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereldts-ronde, als Europa, Africa, Asia, ende Amerika gedaen, 1633-1643 (1655, in: Narratives of New Netherland 1609-1664, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909) 181-234.

Harmen Meyndertsz van den Bogaert, A Journey into Mohawk and Oneida Country, 1634-1635, in: Narratives of New Netherland 1609-1664, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909) 135-157.

Isaack de Rasieres, Brief aan Samuel Blommaert, 1628, in: Narratives of New Netherland 1609-1664, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909) 102-115.

Johannes Megapolensis, Een kort ontwerp van de Mahakvase Indiaenen, haer Landt, Tale, Statuere, Dracht, Godes-Dienst ende Magistrature, (Alkmaar, 1644).

Johannes Megapolensis, A Short Account of the Mohawk Indians (1644), in: Narratives of New Netherland 1609-1664, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909) 163-178.

Jonas Michaëlius, Brief aan Joannes van Foreest, magistraat in Hoorn, 1928, in: Narratives of New Netherland 1609-1664, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909) 117-131.

Johannes de Laet, Nieuwe Wereldt ofte Beschrijvinghe van West-Indien, uit veelerhande Schriften ende Aen-teekeningen van verscheyden Natien, (1625).

Johannes de Laet, New World, 1625, 1630, 1633, (1640). in: Narratives of New Netherland 1609-1664, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909) 29-85.

Journael van Nieu-Nederlandt: beschreven inde Jaeren 1641, 1642, 1643, 1644, 1645 ende 1646 (1647).

Nicolaes van Wassenauer, Historisch Verhael, (1624-1630). in: Narratives of New Netherland 1609-1664, red. John Franklin Jameson, Charles Scribner's Sons (New York, 1909) 61-90.

Literatuur

Axtell, James, *Natives and Newcomers: The Cultural Origins of North America*, (New York/Oxford, 2001).

Bradley, J., *Before Albany: An Archaeology of Native-Dutch Relations in the Capital Region 1600-1664*, (New York, 2007).

Burke, T., *Mohawk Frontier: the Dutch Community of Schenectady, New York, 1661-1710* (New York, 1991).

Dennis, Matthew, *Cultivating a Landscape of Peace: Iroquois-European Encounters in Seventeenth Century Iroquoia*, (Cornell, 1993).

Dolin, E., *Fur, Fortune, and Empire: The Epic History of the Fur Trade in America*, (New York, 2010).

Van Gastel, Ada, 'Van der Donck's Description of the Indians: Additions and Corrections'. *The William and Mary Quarterly*, 47/3 (1990) 411-421.

Gentzler, Edwin, *Translation and Identity in the Americas: New Directions in Translation Theory*, (New York, 2008).

Goodfriend, Joyce, *Going Dutch: The Dutch Presence in America 1609-2009* (Leiden/Boston, 2008).

Goodfriend, Joyce, *Revisiting New Netherland: Perspectives on Early Dutch America* (Leiden, 2005).

Goodfriend, Joyce, 'Writing/Righting Dutch Colonial History', *New York History* (1999).

Hamell, G., 'The Iroquois and the World's Rim: Speculations on Color, Culture, and Contact', *American Indian Quarterly*, 16/4, (1992).

Jacobs, Jaap, 'Early Dutch Explorations in North America', *Journal of Early American History*, 3 (2013).

Jacobs, Jaap, *Een zegenrijk gewest: Nieuw-Nederland in de zeventiende eeuw* (Amsterdam, 1999).

Jennings, F., 'The Indian Trade of the Susquehanna Valley', *Proceedings of the American Philosophical Society*, 110/6 (1966).

Van Lieburg, Fred, 'The Dutch and their Religion.', in: Hans Krabbendam, e.a., *Four Centuries of Dutch-American Relations, 1609-2009*, (Amsterdam/New York, 2009).

London, Daniel, 'Celebration, Complacency, Critique: New Netherlands Historiography', *Literature of American History I* (2008).

Macleith, Gail D., *Imperial Entanglements: Iroquois Change and Persistence on the Frontiers of Empire*, (Philadelphia, 2011).

Martin, Calvin, 'The Metaphysics of Writing Indian-White History', *The American Society for Ethnohistory*, 26/2

Merwick, Donna, *The Shame and the Sorrow: Dutch-Amerindian Encounters in New-Netherland*, (Philadelphia, 2006).

Meuwese, Mark, *Brothers in Arm, Partners in Trade: Dutch-Indigenous Alliances in the Atlantic World 1595-1674*, (Leiden, 2012).

Otto, Paul, 'Intercultural relations between Native Americans and Europeans in New Netherland and New York.', in: Hans Krabbendam, e.a., *Four Centuries of Dutch-American Relations, 1609-2009*, (Amsterdam/New York, 2009).

Otto, Paul, *The Dutch-Munsee Encounter in America: The Struggle for Sovereignty in the Hudson Valley*, (New York, 2006).

Richter, Daniel K., *Facing East from Indian Country: A Native History of Early America* (Cambridge, 2001).

Rothschild, Nan A., 'De sociale afstand tussen Nederlandse kolonisten en inheemse Amerikanen', *One man's trash is another man's treasure*, in: red. A. Van Dongen (Rotterdam, 1995).

Schmidt, Benjamin, *Innocence Abroad. The Dutch Imagination and the New World, 1570-1670* (Cambridge, 2001).

Schulte-Nordholt, Jan Willem, 'Nederlanders in Nieuw-Nederland: de oorlog van Kieft', *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 80 (1966).

Shorto, Russell, *The Island at the Center of the World: The Epic Story of Dutch Manhattan and the Forgotten Colony that Shaped America*, (New York, 2004).

Silliman, S., 'Culture Contact or Colonialism? Challenges in the Archaeology of Native North America', *American Antiquity*, 70/1 (2005).

Snow, Dean, *The Peoples of America: the Iroquois*, (Oxford, 1996).

Starna, William, 'Assessing American Indian-Dutch Studies: Missed and Missing Opportunities', *New York History* 84 (2003).

Starna, William, *From Homeland to New Land: A History of the Mahican Indians, 1600-1830* (New York, 2013).

Starna, William, 'Seventeenth Century Dutch-Indian Trade: a Perspective From Iroquoia', *De Halve Maen*, 59/3 (1986).

Trelease, Allen W., *Indian Affairs in Colonial New York: The Seventeenth Century*, (New York, 1960).

Trelease, Allen W., 'Indian-White Contacts in Eastern North America: The Dutch in New Netherland', *Ethnohistory* 9/2 (1962).

Trelease, Allen W., 'The Iroquois and the Western Fur Trade. A Problem in Interpretation', *The Mississippi Valley Historical Review*, 49/1 (1962).